

Lasten ja alle 18-vuotiaiden nuorten osallistumisoikeuksien arviointityökalun pilotointihankkeen ohjausryhmän kokous 3/2019

Aika: 7.10.2019 klo 13.00-15.00

Paikka: Oikeusministeriö, Eteläesplanadi 10, Helsinki (nh. Rundi)

Ohjausryhmän jäsenet: Johanna Suurpää, OM (puheenjohtaja)
(suluissa varajäsenet) Panu Artemjeff, OM
Henni Axelin, OKM (~~Anna Mikander~~)
Marjo Malja, STM
~~Emma Patovuori, SM (Nina Routti-Hietala)~~
Mia Luhtasaari, Etno (~~Peter Kariuki~~)
Terhi Tuukkanen, Lapsiasiavaltuutetun toimisto (skype-yhteys)
Mari Sjöström, Suomen Kuntaliitto ry (~~Aila Puustinen-Korhonen~~)
Mari Väistö, Lastensuojelun keskusliitto ry (Ira Custódio)
Marie Rautava, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry (~~Jenni Helenius~~)

Sihteeri(t): Liisa Männistö, OM
Laura Saarinen, OM

Kutsutut asiantuntijat: valtiosihteeri Maria Kaisa Aula, VM
erikoistutkija Tomi Kiilakoski, Nuorisotutkimusverkosto

1 Kokouksen avaus sekä läsnäolijoiden ja ohjausryhmän jäsenmuutosten toteaminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 13.05. Käytiin lyhyt esittäytymiskierros ja todettiin jäsenmuutokset. Uusia jäseniä ovat Emma Patovuori sisäministeriöstä (Marja Rekolan tilalle) ja Marie Rautava Mannerheimin lastensuojeluliitosta (Juuso Revon tilalle). Virallinen päätös jäsenmuutospäätöksistä on vielä oikeusministeriössä allekirjoitettavana.

2 Esityslistan hyväksyminen

Hyväksyttiin muutoksitta.

3 Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen (liite 2)

Hyväksyttiin muutoksitta.

4 Hankkeen tilannekatsaus (liitteet 3-7)

Tilannekuva/perusmuistio (liitteet 3 ja 4)

Liisa Männistö kertoi tilannekuvaluonnoksen olleen lausuntokierroksella kesä-elokuussa. Lausuntoja antoivat muun muassa kunnat, Valvira, aluehallintovirastot, ministeriöt ja järjestöt. Kaiken kaikkiaan annettiin 65 lausuntoa. Kokoukseen mennessä indikaattoreita 2,4,5,7 ja 10 on täydennetty lausuntojen perusteella ja näihin toivotaan ohjausryhmän kommentteja 21.10. mennessä.

Männistö kertoi, että tilannekuvaus täydentyy vielä ja toivoi ohjausryhmältä palautetta nyt käsiteltävänä oleviin indikaattoreihin. Todettiin, ettei tilannekuvauksen fokusta voida enää suurissa määrin laajentaa työmäärän ja hallittavuuden takia. Aihe on hyvin laaja, joten täytyy pyrkiä fokusointiin. Todettiin, että fokusryhmä- ja asiantuntijahaastattelut tulevat vielä täydentämään erityisesti haavoittuvien lasten tilannetta.

Todettiin, että indikaattorien osittainen päällekkäisyys on vaikeuttanut lausuntojen kohdentamista oikeisiin indikaattoreihin. Lisäksi pohdittiin, voiko yksittäisten esimerkkien pohjalta tehdä laajempia johtopäätöksiä. Lausunnoista suurin osa kuvailee ihannetilaa eikä todellista tilannekuvaa. Haavoittuvien ryhmien osalta lausunnoissa korostuvat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat, vammaiset ja maahanmuuttajanuoret. Todettiin, että arviointia tehtäessä on tärkeää muistaa myös muut vähemmistöryhmät.

Lasten fokusryhmähaastattelut (liitteet 6 ja 7)

Mari Väistö kertoi, että fokusryhmähaastatteluissa kuultiin kodin ulkopuolelle sijoitettuja, vammaisia ja yksin maahantulleiden lasten ja nuorten ryhmiä. Sijoitettujen nuorten haastattelut järjestyivät hyvin ja heidän näkemyksiään saatiin laajalti. Vammaisten ja yksin maahantulleiden lasten ja nuorten ryhmien näkemyksiä ei tavoitettu. Nämä ryhmät kokivat aiheet ja kysymykset liian haastaviksi ja kaukaisiksi heidän arjestaan. Saadun palautteen mukaan näihin ryhmiin kuuluvat lapset ja nuoret eivät tunnista omia oikeuksiaan.

Väistön mukaan myös vammaisille sekä yksin maahantulleille lapsille ja nuorille pitäisi olla verkosto- tai vaikuttamistoimintaa jotta heitä voitaisiin kuulla (vrt. sijoitettujen lasten verkostot). Kehittämiskohteeksi tunnistettiin siis kokemusasiantuntijuuteen liittyvien rakenteiden luominen niille haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille, joilla sellaisia ei

ole. Tässä yhteydessä korostettiin, että vammaisten lasten ei ole mahdollista osallistua verkosto- tai muihin tapaamisiin elleivät he saa apua esim. paikalle pääsemisessä.

Marie Rautava kertoi MLL:n kouluissa tekemistä fokusryhmähaastatteluista. Kahden tunnin mittaisissa haastatteluissa on keskusteltu ensin tunti oppilaiden kanssa ja sen jälkeen mukaan liittyvät rehtori, opettajat ym. henkilökuntaa. Rautavan mukaan indikaattoreita on jouduttu arkikielistämään paljon, jotta ne olisivat lapsille ja nuorille ymmärrettäviä. Rautava myös korosti, että haastateltavat eivät ole edustava otos suomalaisista lapsista ja nuorista, eikä haastatteluja toteuteta tieteellisten tutkimusmenetelmien mukaan.

Todettiin, että olisi tärkeää saada myös esimerkiksi ruotsin- ja romanikielisten lasten ja nuorten näkemyksiä esille. Vaikka se ei tämän hankkeen puitteissa ole mahdollista, eri kieliryhmät tulisi jatkossa huomioida. Lisäksi keskusteltiin, että olisi mielenkiintoista kuulla, miten indikaattoreita on selvennetty lapsille ja nuorille indikaattorityökalun makrotasoisuudesta johtuen. Sovittiin, että raportissa mainitaan, että lapsiryhmien suuri määrä on tiedostettu, mutta että kaikkia ryhmiä ei tässä hankkeessa ole ollut mahdollista haastatella.

Asiantuntijoiden haastattelut (liite 5)

Laura Saarinen esitteli alustavaa suunnitelmaa asiantuntijahaastattelujen toteuttamiseksi. Tarkoituksena on tehdä 3-5 haastattelua, joiden avulla tilannekuvaa täydennetään. Haastateltavaksi ehdotettiin muutamaa kuntaa sekä haavoittuviin ryhmiin kuuluvia lapsia edustavia tai heidän kanssaan työskenteleviä järjestöjä. Haastatteluun pyydettyjen kuntien osalta huomioidaan alueellinen kattavuus sekä kunnan koko. Haastattelut voidaan mahdollisesti toteuttaa myös ryhmähaastatteluina.

Todettiin, että haastatteluissa olisi hyvä saada esille pikemminkin laajaa näkemystä kuin yksittäisiä käytäntöjä lasten osallistumisoikeuksiin liittyen. Lisäksi pohdittiin, voisiko kuulemisten avulla saada tietoa siitä, miten sosioekonominen eriarvoisuus vaikuttaa lasten ja nuorten osallistumiseen.

5

Asiantuntijakuulemiset

valtiosihteeri Maria Kaisa Aula, VM

Valtiosihteeri Aulan mukaan Suomessa tulisi miettiä, miten indikaattoreita saataisiin hyödynnettyä. Tällä hetkellä indikaattoreissa on paljon päällekkäisyyksiä, mikä vaikeuttaa arviointia. Aulan mukaan pitää miettiä sitä, mistä lasten ja nuorten osallisuus lähtee liikkeelle. Osallisuutta tapahtuu, jos on tarpeeksi tietoa ja motivaatiota. Aula arvioi, että tiedon jakamisessa on puutteita. Koulujen osallistumISRakenteet keskittyvät edustuksellisuuteen kaikkien osallistumisen sijasta. Haavoittuvassa

asemassa olevien lasten ja nuorten kohdalla tiedon jakaminen on vielä heikompaa. Näiden ryhmien osalta ei ole systemaattista tapaa viestiä heidän oikeuksistaan.

Aula totesi, että on tärkeää pohtia palautemekanismien toimivuutta ja samalla myös ylipäättään palautemekanismien olemassaoloa. Palautemekanismien käyttö ei ole systemaattista, vaan enemmänkin satunnaista toimintaa. Vammaiset lapset ja nuoret ovat palautteenannon suhteen heikoimmassa asemassa. Lisäksi Aulan mukaan lasten edustaminen erilaisilla foorumeilla toteutuu kohtuullisesti. Aula totesi, että aikuiset tarvitsisivat lisäkoulutusta lasten ja nuorten osallistumisesta. Pitäisi luoda yhteistä sisältöä, jota voitaisiin jakaa ammattikunnasta riippumatta. Opettajat ovat avainasemassa, mutta siitä huolimatta opettajankoulutuksessa lasten ja nuorten oikeudet eivät ole suuresti esillä.

Aulan mukaan lapsiystävällisyys hallinnollisissa ja oikeudellisissa menettelyissä toteutuu lähinnä muodollisesti. Ongelmana on ikäraja, joka ei vastaa lapsen oikeuksien sopimusta. Hallinnon sektoroituneisuus haittaa toteutumista, ja lisäksi lapsen kokonaishuomiointi puuttuu kokonaan. Aula totesi myös, että lapsiystävälliset valitusmenettelyt toteutuvat heikosti. Ongelmana on, ettei lapsille ja nuorille ole tarjolla oikeusturvaneuvontapalvelua.

Valtioneuvoston osalta Aula näkee yhdeksi haasteeksi lapsipolitiikan hajanaisuuden; valtioneuvostosta puuttuu instanssi, joka kantaisi kokonaisvastuuta lapsinäkökulmasta. Aulan mukaan lainsäädännön täytäntöönpanossa on myös vajaavaisuutta.

Keskustelussa todettiin muun muassa, että hallinnon hajanaisuus ja sektoroituneisuus on haaste erityisesti lasten osalta. Tässä hankkeessa tehty työ tuottaa sisältöä meneillään oleviin valmisteluprosesseihin, kuten demokratiaohjelmaan. Todettiin, että kunnissa ja paikallistasolla on olemassa hyvät rakenteet osallistumiseen. Lisäksi keskusteltiin siitä, kuka omistaa osallisuuden yhteiskunnassa. Lapsen osallistuminen on usein riippuvainen vanhempien osallisuudesta.

erikoistutkija Tomi Kiilakoski, Nuorisotutkimusverkosto

Erikoistutkija Tomi Kiilakosken mukaan lasten ja nuorten osallistumisoikeuksien tarkastelussa tulee ensiksi miettiä sitä, mitä ja miten arvioidaan. Kolmas avainkysymys on miettiä, kenelle raportti halutaan esittää. Euroopan neuvoston arviointityökalu ohjaa rakennekeskeiseen tarkasteluun. Kiilakosken mukaan osallistumiseen on olemassa rakenteita, mutta ne eivät toimi käytännössä. Ongelma johtuu koordinoimattomuudesta, joka on seurausta lasten osallistumiseen liittyvien asioiden hajautumisesta eri toimialoille. Raportissa ei Kiilakosken

mukaan mainita yksilötason esimerkkejä vaan osallistumista tarkastellaan makrotasolla.

Kiilakoski totesi, että itse arviointityökalun osalta tärkeimpiä kehittämiskohteita olisivat lapsivaikutusten, opetussuunnitelmien ja täydennyskoulutuksen sekä tavoitteiden ja resurssien välisen suhteen arviointiin liittyvät indikaattorit. Tulisi myös arvioida, mitä tarkoitetaan iän ja kehitystason mukaisella toiminnalla ja onko olemassa osallistumisen rakenteita, jotka joustavat näiden mukaan. Lisäksi indikaattoreista puuttuu vaikuttavuus-ulottuvuus.

Keskustelussa todettiin, että kyseessä on pilottihanke, jossa testataan Euroopan neuvoston kehittämää työkalua. Kuten aiemminkin on todettu, arviointityökalu jättää asioita huomioimatta. Loppuraporttiin voitaisiin nostaa, että tarvitaan tutkimusta mm. osallisuusrakenteiden vaikuttavuudesta. Todettiin, että lainsäädännön vaikutusarvioinnissa on jo nykyisellään otettava huomioon parikymmentä eri näkökulmaa, joista lapsivaikutukset ovat vain yksi tulokulma. Nämä tulisi koota järkeväksi kokonaisuudeksi. Lainsäädännön arviointineuvoston lisäksi tulisi olla resurssi, joka toimisi vaikutusarvioinnin asiantuntijana.

6 Arviointiraportin jatkotyöstäminen

Sovittiin, että ohjausryhmä kommentoi päivitettyä raporttiluonnosta 21.10. mennessä.

Lastensuojelun Keskusliitto ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto lähettävät haastatteluiden lopputulokset lokakuun loppuun mennessä.

Marraskuun kokouksessa käsitellään toiset viisi indikaattoria (1, 3, 6, 8 ja 9).

7 Muut asiat

Ei käsitelty muita asioita.

8 Ohjausryhmän seuraavat kokoukset ja päätösseminaari

Seuraava kokous pidetään 18.11. klo 9-11. Tammikuussa 2020 pidetään kokous joko viikolla 2 tai 3.

Päätösseminaari: 29./30.1.2020 (alustavat vaihtoehdot)

9 Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 15.07.

Liitteet	2. Edellisen kokouksen (18.6.2019) pöytäkirjaluonnos 3. Lasten osallistumisoikeuksien arviointityökalu: Tilannekuvaus (luonnos 1.10.2019) 4. Lausuntoyhteenveto 5. Asiantuntijoiden haastattelut; suunnitelmaluonnos 6. LSKL teemarunko keskusteluihin 7. MLL fokusryhmähaastattelujen runko
Jakelu	Ohjausryhmän jäsenet ja varajäsenet